

אלימים? אנחנו?

במשך דורות פיתחו יהודים מנגנוני הכחשה לכך שגם בני עמנו יכולים להיות פושעים. הדימוי הטהור הזה, וההשתקה שנלווית לו, הם חלק מהבעיה

מכונית פלסטינית שהוצתה בכפר חלחול, במאי 2017: Mussa Qawasma/רויטרס

האידיאל הזה. זה מפתיע עוד פחות כשמדובר על יהודים, שבמשך מאות שנים הואשמו בהאשמות פרועות – החל מרצח האל וכלה בשתיית דם של ילדים נוצרים שאותם רצחו. לאור זאת, רק טבעי שיהודים יעשו כל מאמץ לטהר את תדמיתם. אף על פי כן, מדהים שגם בתקופתנו היסטוריונים מקצועיים מצנזרים את עצמם כשהם מתייחסים לפשעים שביצעו לפני כמעט אלף שנה.

חמור מכך: אותו דימוי עצמי של היהודי כיצור עדין, שאינו מסוגל לפגוע בזכו, הביא בסופו של דבר לאידיאליזציה עצמית וחוחה ומזיקה. ההיסטוריה ריה מראה שדווקא קבוצות שפיתחו גאוות יחידה בהיותן קהילה נטולת רבב עלולות להגיע בסופו של דבר להאדרה עצמית ולדה'הומניזציה של מי שאינם שייכים לאותה קבוצה. הדוגמה הטובה לכך היא הנצרות: דווקא מכיוון שהנצרות מעלה על נס את דמותו של ישו, הקורבן האולטימטיבי שהורה להושיט את הלחי השנייה, התייחסו הנוצרים אל עצמם כאל צאן קודש רוחני ושמימי, מה שהצדיק לא פעם אלימות רצחנית כלפי קבוצות אחרות. ועם זאת, ההיסטוריה של העמים הנוצריים אילצה את חלקם לפתח מנגנונים של ביקורת עצמית.

דימוי מעוות

הבעיה הזאת היא אקוטית ביותר בתקופה הנוכחית, שבה אלימות שמבצעים יהודים מגיעה לשיאים מוזוויעים. בחודש שעבר פירסם "הניו יורק טיימס" את הטענות בדבר התעללות מינית נרחבת בפלסטינים על ידי סוהרים, חיילים ומתנגדי חלים ישראלים. הממשלה מיהרה לתאר את הפי' רסום כ"עליית דם", וגם התקשורת הישראלית שללה ברובה את הטענות, אף שמערכת העיתון הבהירה שהן נבדקו ואומתו. כמו במקרים דומים בעבר, היו נימוקים שונים להכחשה, תקפים יותר או פחות. אבל כאשר המגיבים נדחקו אל הקיר, הטיעון הכולל היה: אנחנו היהודים פשוט אומה לא אלימה. ולכן זה לא יכול להיות. אפילו אינט' לקטואלים ימנים משכילים הסתמכו על הטענה ש"אנחנו אומה מאוד לא אלימה".

ואכן, קשה להאמין שיהודים מסוגלים לבצע פשעים מחרידים כאלה. בניסוח אחר, אפשר לש' מוע אמירות כאלה גם מצד שמאל, שאומרות: "לא האמתיות שיום אחד יהודים יעשו וזוועות כאלה". נטות קבוצות יהודיות שמאלניות, בפרט בארצ'ב, נוטות לתאר את פשעה העכשוויים של ישראל בתור דבר "לא יהודי", ומתארות את המצב שאליו הגי' עה מדינת ישראל, או את הציונות בכלל, בתור סטייה נוראה מההיסטוריה היהודית, שהתאפיינה לשיטתם בשאיפה לצדק והתנגדות לאלימות.

ואולי הדימוי העצמי הטהור הזה הוא חלק מה' בעיה. צריך להיות ביקורתיים על האופן שבו נוצ' רה האידיאליזציה הזאת של העבר היהודי, ועל כל מה שהיא מעלימה ומסתירה. האידיאליזציה העצ' מית הזאת גם יוצרת פער קיצוני בין האופן שבו אנחנו תופסים את עצמנו לבין האופן שבו אחרים תופסים אותנו לפעמים. כך למשל, החינוך הציוני כמעט אינו מלמד אותנו על התפקיד הדומיננטי של יהודים לאורך ההיסטוריה במימון מלחמות, בפשעים קולוניאליים וגם בסחר בעבדים. גם זה חלק מההיסטוריה היהודית.

יהודים אינם גרועים יותר מקבוצות אחרות, אבל גם רחוקים מלהיות צאן קודשים טהור מו' זר ככל שהדבר יישמע, אנחנו בני אדם. ובני אדם מסוגלים גם לזוועות הנוראות ביותר. ■

מגע מיהודים לבצע פשעים – לא רק עבירות של גניבה או מרמה, אלא גם פשעים אלימים. היהודים לא המציאו שום נוסחת פלא שמאפשרת לנטרל את האלימות. שהם־שטיינר הוא היסטוריון זהיר ונמנע מפרובוקציות, ועם זאת הוא מסיק ש"התנהגות אלימה בין יהודים היתה דומה מאוד בקווי המתאר שלה לזו של שכניהם הלא־יהודים". לדבריו, טקסטים רבניים מתייחסים שוב ושוב לשי' מוש באלימות. יתרה מכך: במקרים רבים יהודים עשו שימוש בלא־יהודים כדי לבצע אלימות. לדב' ריו, "אם אנו בודקים מקרים של רצח מתוכנן מראש, הן בתוך המשפחה והן בספירה הציבורית, מעשה זה נמסר לעתים קרובות לידיהם של לא־יהודים לביצוע".

כל אלו תופעות מעניינות. אבל מה שמעניין כספר לא פחות הוא הדיון בעצם הלגיטימיות של העיסוק בנושא. במבוא לספר מספר שהם־שטיינר, שכאשר התחיל לחקור את נושא הפשיעה היהודית בימי הביניים, יעצו לו כמה עמיתים שלא להתעמק בנושא בשל חשש שהמחקר עשוי לשמש בידי גור' מים אנטישמיים בני זמננו. הוא מציין שחוקרים יהודים רבים נקטו צנזורה עצמית ובחרו להתעלם מחלק מהמקורות שאותם הוא חקר.

התופעה הזאת מובנת בחלקה. היסטוריונים שעוסקים בקבוצות מיעוט נוטים לאמץ עמדה אפולוגטית מחשש שיאששו את הסטריאוטיפים השליליים ממילא שמוצמדים לקבוצה. זה נכון למשל גם בנוגע לכתובה על ההיסטוריה של ההומוסקסואליות, שנוטה לעתים קרובות לאידיאליזציה פשטנית של אישים הומואים מהע' בר, ולהתעלמות מדמויות שאינן תואמות את

●●● בהוצאה האקדמית מאגנס התפרסם לאחרו' נה הספר "פשעה בחברה היהודית בימי הבי' ניים", מאת ההיסטוריון אפרים שהם־שטיינר. הוא עוסק במקרים של גניבה, רצח וזנות בחברה היהודית, על בסיס מגוון מקורות בני התקופה, בעיקר חיבורים רבניים, שאותם ליקט המחבר בשקדנות ובמיומנות. לאורך דורות התקבע בתוד' עה היהודית דימוי שעל פיו קהילות ישראל היו חריגות בתוך החברה הכללית בכך שכמעט לא התקיימה בהן פשיעה. הגויים תוארו כאלמים ואכזריים, ולעומתם הצטיירו היהודים כאברכי משי עדינים וחסרי אונים, המצויים תמיד בתפקיד הקורבן. שהם־שטיינר מפרין את התפיסה הזאת. באופן משכנע וזהיר הוא מראה שיהודים לא היו חריגים ולא נבדלו באופן מובהק משכניהם הלא־יהודים. פשיעה לא הצטמצמה רק לשכבות נמו' כות בחברה היהודית, אלא גם לבעלי שררה.

יש לסייג ולומר שהמקורות הקיימים לא איפשרו לשהם־שטיינר לקבוע באופן סטטיסטי את שכיחות הפשיעה בקהילות היהודיות. אחד הקשיים נובע מהעובדה שהקהילות היהודיות וכו' לאוטונומיה משפטית, ופשעים בתחומי הקהילה כמעט לא נדונו בבתי המשפט הכלליים, ולכן גם לא תועדו שם. בחיבורים רבניים, מצד שני, עבי' רות כלפי גויים לא נחשבו בדרך כלל לבעיה מו' סרית, ולכן לא נדונו כפשע של ממש.

בנוסף יש לציין שבקרב היהודים היה כנראה הרבה פחות נשק ביחס לסביבה הנוצרית. בקהילות היהודיות היתה גם מערכת שיפוט קהילתית חזקה, ובתקופות שבהן היא תפקדה כראוי היא הצליחה למתן סכסכים אלימים בתוך הקהילה. אבל זה לא